

Van: Raad van Ouderen
info@raadvanouderen.nl

Aan: De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 9 januari 2024
Kenmerk: RvO2024-01

Betreft: 'Iedereen telt mee in de vergrijzende samenleving'

Geachte heer Plasterk,

Aan u is de opdracht gegeven om gezien de uitslag van de verkiezingen te onderzoeken welk nieuw kabinet kan worden gevormd. De Raad van Ouderen¹ (hierna: de Raad) wenst u alle wijsheid toe bij deze opdracht. Dat geldt in het bijzonder voor een nieuw kabinet in een vergrijzende samenleving, waarin iedereen meetelt. Daarom reikt de Raad u enkele prangende punten ter overweging aan.

Jong en oud

Jong en oud hebben elkaar nodig, hebben verantwoordelijkheden jegens elkaar en moeten samen vorm en inhoud geven aan de samenleving. In de nabije toekomst neemt het aantal gepensioneerden (65 plus) ten opzichte van de bevolking in de werkzame leeftijd (20-65 jaar) toe (van 34% nu naar 46% in 2041²). Dit legt grote druk op allerlei voorzieningen in de samenleving. Oog voor het effect hiervan op jong en oud is nodig bij beleidsvorming. Daarbij moet niet louter gekeken worden naar de financiële gevolgen voor de zorg, maar ook naar het welzijn van jong en oud en de bijdrage die ouderen als vrijwilliger, maar ook als arbeidskracht en op diverse andere manieren kunnen leveren.

Diversiteit onder ouderen

'De' oudere bestaat niet. Er is een grote diversiteit onder ouderen. Denk aan middelen van bestaan, gezondheid en gezondheidsvaardigheden, etnische en religieuze afkomst, gender, leefsituatie (alleenstaand of met familie/gezin), wonend in stad of platteland. In deze diversiteit telt iedere oudere mee. Dat is iets wat een nieuw kabinet in wetgeving en beleid moet kunnen waarborgen.

¹ De Raad van Ouderen is door de Minister van VWS ingesteld om vanuit het perspectief van ouderen te adviseren over beleid en beleidsuitvoering.

² CBS 1 januari 2023, grijze druk

Voor iedere oudere geldt dat hij/zij de regie over het eigen leven wil kunnen houden. Voor ouderen die gezond en vitaal zijn, geldt dat zij zich niet alleen zelf redden, maar zich ook inzetten voor anderen. Zij doen dat als vrijwilliger, mantelzorger, als oppas op (klein)kinderen, in musea, (ouderen)zorginstellingen of andere maatschappelijke instellingen. Er zijn ook ouderen die willen kunnen doorwerken na hun pensioen of in combinaties van betaalde en onbetaalde arbeid. Daarnaast is er ook een groep kwetsbare (of kwetsbaar geworden) ouderen, die moeite hebben (gekregen) om zichzelf te redden zonder hulp van anderen. Voor die kwetsbare oudere en voor diegenen die hulp (moeten) bieden, zoals mantelzorgers, is aandacht nodig in beleid. Tot deze groep kwetsbare ouderen behoren veel ouderen met een migratieachtergrond. De verwachting is dat in 2040 een derde van de Nederlandse inwoners een migratieachtergrond heeft. Niettemin zal het aandeel van deze groep in het totaal aantal ouderen relatief gering zijn (in 2030 4,5% van de 75-plussers).

De Raad bepleit maatregelen voor de gehele groep kwetsbare ouderen om:

- Ervoor te zorgen dat voor hen die niet langer zelf thuis kunnen wonen, voldoende andere woonvormen die een combinatie van wonen en zorg bieden, zoals zorginstellingen/verpleeghuizen en tussenvoorzieningen tussen thuis en het verpleeghuis beschikbaar zijn en komen (zie onder meer adviezen van de Raad 'Zorgen om de ouderenzorg,' september 2022; 'Zelfstandig wonen met passende zorg', mei 2020 en 'Keuze informatie verpleeghuizen', april 2019)
- Voor diegenen die aan thuiswonende ouderen hulp bieden (en van wie in de toekomst verwacht wordt dat zij meer hulp bieden, gezien de krapte aan arbeidskrachten in de zorg) en mantelzorgers, moeten maatregelen getroffen worden om overbelasting te voorkomen, bijvoorbeeld in de vorm van mantelzorgverlof voor werkenden, respijtzorg of financiële compensatie. (Zie advies van de Raad: 'Mantelzorg voor en door ouderen', september 2022)
- Te zorgen voor toegankelijkheid van voorzieningen en voor inclusieve wijken, waar de oudere zo zelfstandig mogelijk kan leven (Zie advies van de Raad 'Thuis in de wijk, nu en straks', december 2021)
- Specifieke aandacht voor de – fysieke en digitale – toegankelijkheid van voorzieningen op het terrein van wonen, zorg en welzijn voor kwetsbare ouderen (zoals laaggeletterden, ouderen met een migratieachtergrond, ouderen zonder een sociaal netwerk en ouderen op of onder het bestaansminimum).

Bestaanszekerheid

Bestaanszekerheid was het thema van de afgelopen verkiezingen. De verschillende partijen geven daar ieder voor zich een andere invulling aan. Van de gepensioneerde Nederlanders, zonder migratieachtergrond, leeft 2,5 procent onder de armoedegrens. Onder gepensioneerden met een niet-westerse migratieachtergrond is dit vele malen hoger: 40 procent, dus bijna een factor 7

hoger. Aangezien armoede de gezondheid en het welzijn van ouderen aantast, is extra

De Raad vraagt u om bij de voornemens van een nieuw kabinet specifiek rekening te houden met die kwetsbare ouderen die in een benarde sociaal economische situatie verkeren, bijvoorbeeld als gevolg van een AOW-gat, of van het wegvallen van toeslagen, dan wel door gestegen energie-, leef- en zorgkosten.

Marktwerking in de zorg

Sinds 2006 bestaat er marktwerking in de gezondheidszorg, met als doel de burgers de beste zorg tegen de beste prijs te kunnen aanbieden.

Hoewel marktwerking voordelen kan hebben, is deze inmiddels ook onderhevig aan forse kritiek.

De Raad legt marktwerking in de ouderenzorg langs de lat van een aantal basiswaarden: toegankelijkheid, onderlinge samenwerking, betaalbaarheid, solidariteit, vakkennis en kunde (kwaliteit). (Zie de open brief van de Raad van 6 oktober 2023.)

Onze conclusie is dat ongebreidelde marktwerking, zoals die gaandeweg is ontstaan, goede, betrouwbare zorg voor ouderen in de weg staat. We pleiten voor een "maatschappelijk verdienmodel" waarin de mens en daarmee de oudere mens centraal staat.

Ouderen en de digitale samenleving

De Raad is uitermate bezorgd over het groeiende aantal Nederlanders, vooral ouderen, dat niet kan meekomen in de hedendaagse digitale samenleving.

Volgens een recent rapport van DNB gaat het om zo'n 2,6 miljoen mensen, waarvan ca. 1,5 miljoen ouderen. Dit is een zorgwekkende situatie die dringend aandacht vereist.

In de afgelopen jaren hebben digitale ontwikkelingen een grote impact gehad op ons dagelijks leven. Van het regelen van zaken bij de overheid, de bank, de huisarts, het ziekenhuis tot het doen van online aankopen. De digitale wereld is steeds meer verweven met onze samenleving. Helaas is van de mensen, die niet beschikken over de benodigde digitale (taal-) vaardigheden om hieraan deel te nemen, het merendeel ouderen. Dit heeft negatieve gevolgen voor welzijn en zelfredzaamheid. Iedereen moet gelijkelijk mee kunnen doen in onze samenleving.

Een belangrijk aspect betreft het gebruik van digitale technologie in de zorg ofwel eHealth. Het is van cruciaal belang dat deze technologie toegankelijk is voor iedereen, ook voor degenen zonder digitale vaardigheden. Daarnaast is het nodig dat expliciet wordt gemaakt door wie de kosten worden gedragen die gepaard gaan met de vereiste/gewenste ICT- voorzieningen die het mogelijk maken dat ouderen langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen.

Het is van groot belang dat er niet alleen maatregelen worden genomen om persoonsgegevens te beschermen en cybercriminaliteit tegen te gaan. Het is nodig om ook stil te staan bij ethische vraagstukken, zoals privacy en de invloed van algoritmes. De digitalisering vergt dan ook gedegen aandacht voor veiligheid en ethiek.

Opdat ook ouderen in staat moeten blijven om actief deel te nemen aan de (digitale) samenleving, moeten er altijd alternatieven beschikbaar zijn en blijven, zodat ouderen niet geïsoleerd raken en buitengesloten worden.

Ook is van belang dat ouderen digitaal vaardig en weerbaar worden en blijven.

Wij roepen op om te investeren in een (lokale) basisinfrastructuur gericht op het waarborgen van digitale inclusie. Door gezamenlijk op te treden en hierin te investeren kunnen we ervoor zorgen dat niemand wordt achtergelaten op de digitale snelweg. Iedereen, ook ouderen, moet volwaardig kunnen deelnemen aan onze steeds digitaler wordende samenleving. Informatie, hulp en ondersteuning, maar ook contactmogelijkheden moeten dicht bij huis, in de buurt beschikbaar zijn. Wij wijzen hier op de ontwikkeling van 'zorgzame buurten' en dorpen: het buurthuis waar jong en oud welkom zijn, waar initiatieven ontstaan en professionals, inwoners en vrijwilligers samenwerken.

(Zie advies van de Raad 'ICT in zorg en welzijn'. De Raad is voornemens een breder advies over ouderen in de digitale samenleving uit te brengen; en 'Preventie, het nieuwe normaal in een ouder wordende samenleving').

Tot slot

Wij realiseren ons dat de samenleving verandert en ook door demografische ontwikkelingen in transitie is. Dat heeft gevolgen voor de samenleving als geheel, maar ook voor ouderen. Om een goed leven te kunnen leiden moeten we ons op de toekomst voorbereiden, maar ook kunnen rekenen op een overheid die ons daartoe voorwaardenscheppend in staat stelt. Als Raad van Ouderen, adviesraad – gevraagd en ongevraagd - van de Minister van VWS zullen wij onze stem laten horen en dat blijven doen. En in gesprek blijven, met het oog op de toekomst.

Namens de Raad van Ouderen,
Met vriendelijke groet,

Anja J.M.H. Laeven, voorzitter